SPOLEČNÉ VZDĚLÁVÁNÍ V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH – KVALITATIVNÍ ŠETŘENÍ

INCLUSIVE EDUCATION IN KINDERGARTENS— QUALITATIVE RESEARCH

Helena Hejlová[1], **Anna Tomková**[2]

[1] Katedra neprimární a primární pedagogiky, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha
[2] Katedra výchovné dramatiky, Dramatická akademie múzických umění, Praha

Abstrakt

Cílem je informovat o kvalitativním výzkumu pedagogických procesů v mateřských školách měnících se ve společném vzdělávání a o vnímání podmínek pedagogy. Východiskem je koherence mezi konceptem osobnostně rozvíjející výchovy a hodnotovým konceptem společného vzdělávání. Na základě polostrukturovaných rozhovorů s pedagogy 20 MŠ byl v oblasti postojů potvrzen význam zkušeností, v oblasti procesů důležitost respektování především mentálního věku dítěte, v oblasti podmínek poměr mezi počtem děti a dospělých pečujících osob, potřeba sdílené koncepce MŠ význam spolupráce se specialisty a rodinou.

Klíčová slova: *společné vzdělávání, mateřská škola, pedagogické procesy, kvalitativní výzkum*

Abstract

The aim is to report on qualitative research on teaching processes in kindergartens on the path to collaborative education and on teachers' perceptions of the conditions. The key point is the coherence between the concept of personal development education and the value concept of collaborative education. Based on semi-structured interviews with teachers in 20 kindergartens, the importance of experience was confirmed in the area of attitudes, as well as the importance of respecting especially the child's mental age. In the area of conditions it was the ratio between the number of children and caring adults and the need for a shared concept of the kindergarten, including the importance of cooperation with specialists and the family.

Keywords: *inclusive education, kindergaten, educational processes, qualitative research*

1 Úvod

Cílem je představit výsledky kvalitativního šetření pedagogických procesů a jejich podmínek v MŠ. Výzkum je součástí širšího výzkumného zadání monitorujícího vzdělávání ve školách od zavedení společného vzdělávání se zaměřením na reflexi proměn pedagogických procesů směrem k větší diferenciaci a individualizaci výuky a jejích podmínek z pohledu učitelů. Kvalitativní linie je doplňována linií kvantitativní, která není předmětem tohoto sdělení. Výzkum je součástí projektu IPs APIV A Implementace Akčního plánu inkluzivního vzdělávání, který je řešen pod Národním pedagogickým institutem ČR.

2 Teorie

Koncepční pozadí výzkumu tvoří tři určující okolnosti. Za prvé soulad mezi hodnotami osobnostně rozvíjejícího modelu vzdělávání (Helus, 2009, 2012), který je základem kurikula MŠ, a hodnotami společného vzdělávání (Lang a Berberichová,1998, Kohout-Diaz a kol., 2018). Ústí do předpokladu o připravenosti MŠ na realizaci společného vzdělávání a inkluzívních strategií na úrovni postojů pedagogů, klíčovým je přijímání každého dítěte. Za druhé, společné vzdělávání jako prostředí pro maximální rozvoj všech dětí vyžaduje dovednosti diferencovat péči o dítě nově ve skupinách s výrazně větší diverzitou a kompetenci spolupracovat s odborníky, asistenty pedagoga a s rodinou, která může vůči dítěti vyžadujícímu zvýšenou a specializovanou péči zaujímat postoje od spolupracujících po odmítajících uznat realitu. Za třetí, důsledkem povinného předškolního vzdělávání jako přípravy na požadavky ZŠ je riziko posunu kurikula i procesů k učení s očekávanými výstupy.

3 Metodologie výzkumu

Výzkumná otázka: Jak pedagogové MŠ vnímají nároky společného vzdělávání na změny pedagogických procesů, jak na ně reagují a jaké postoje zaujímají. Sběr dat proběhl polostrukturovaným rozhovorem s pedagogy 20 MŠ získaných záměrným výběrem v Praze a Jihočeském kraji v letech 2018–2020. Reliabilita byla potvrzena opakovaným šetřením ve 2 MŠ mimo vzorek, sdělení zůstala shodná s rozdíly jen v detailech. Validita byla podpořena vyjádřením 30 pedagogů na

teze o vztahu MŠ k rodině, k předškolnímu vzdělávání, o vztahu kognitivního učení a sociálně emočního stavu dítěte. Shoda byla s daty v hlavní části výzkumu. Data byla zpracována do případových studií jednotlivých škol se shodnou induktivně generovanou strukturou a poté do hromadné kazuistiky se strukturou: postoje, procesy, podmínky.

4 Výsledky

Výsledky jsou strukturovány do tří oblastí: postoje pedagogů, pedagogické procesy, podmínky. Postoje ke společnému vzdělávání ve smyslu otevřenosti vůči jakémukoliv dítěti byly kladné. Posilovány byly pozitivní zkušeností s různými potřebami dětí, s jistotou, že na ně pedagogové dokážou reagovat a různé děti rozvíjet. Není-li tato zkušenost dostatečně dlouhá a různorodá, jsou postoje spíše ambivalentní s úvahou, že podmínky pro některé děti jsou lepší ve specializovanějším prostředí.

Pedagogické procesy jsou výrazně ovlivňovány zdůvodněným ohledem na mentální věk dítěte. Věkově smíšené třídy tak tvoří přirozenější prostředí pro diferenciaci a individualizaci činnosti. Některé MŠ preferují vrstevnické třídy i zachovávají speciální. Podmínky vytvářené uvnitř MŠ jsou dány dovedností pedagogů diferencovat a individualizovat, jejich průběžným vzděláváním v tomto ohledu a péčí vedení o sdílení koncepce práce a zkušeností. Limitem je vysoký počet dětí, nad 25, a málo dospělých ve třídě.

5 Závěr a diskuse

V empirické rovině má na pojetí společného vzdělávání vliv přímá zkušenost školy s různorodostí dětských potřeb přesahující zkušenosti s nerovnoměrností vývoje dítěte tohoto věku. Otázkou je, do jaké míry může být zprostředkována průběžným vzděláváním zaměřeným na děti se speciálními potřebami a ve složitých situacích, dokud není zřejmá potřeba. Potvrzuje se pozitivní vliv vysokoškolského vzdělání většiny členů týmu školy na koncepčnost práce a její realizaci. Směrem k teorii společného vzdělávání se ukazuje užitečnost doplnění hodnotného obsahu empirickou zkušeností podmínek jeho proveditelnosti v souladu s nejlepším zájmem dítěte. MŠ může být příkladem dalším vzdělávacím stupňům v tom, jak může institucionální systém orientovaný na vnímání potřeb každého

dítěte vytvářet podmínky pro společné vzdělávání. V kurikulu jde o provázanost povinného předškolního a základního vzdělávání v rovině cílů, obsahu, postupů. Otázkou je organizace činností při kognitivním a sociálně emočním učení.

Poděkování

Výzkum byl realizován v rámci projektu IPs APIV A „Společné vzdělávání a podpora škol krok za krokem – Implementace Akčního plánu inkluzivního vzdělávání – metodická podpora". CZ02. 3. 61/0.0/0.0/16-020/0004410 OPVV, který je spolufinancován z fondu ESF.

6 Literatura

Helus, Z. (2009). *Dítě v osobnostním pojetí. Obrat k dítěti jako výzva pro učitele i rodiče.* Praha: Portál.

Helus, Z. (2012). Společenská krize – důsledky pro pojetí edukace jakožto starosti o člověka. In H. Lukášová (ed.), Z. Helus, J. Kratochvílová, K. Rýdl, V. Spilková, & T. Zdražil, *Proměny pojetí vzdělávání a školného hodnocení. Filozofická východiska a pedagogické souvislosti* (7–40). Praha: Asociace waldorfských škol ČR.

Kohout-Diaz, M., Bittnerová, D. & Levínská, M. (2018). Limity inkluze ve vzdělávání romských dětí v České republice: boj o identitu žáka. *Pedagogická orientace*, *28*(2), 235–268.

Lang, G., & Berberichová, Ch. (1998). *Každé dítě potřebuje speciální přístup.* Praha: Portál.